

İLHAMİ EMİN'İN YÜRÜYEN DUVAR'INDA YÖRÜKLERİN YAŞAM BİÇİMİ OLARAK MELAMİLİK VE BEKTAŞİLİK*

Malāmātism and Bektashism as Yörüks' Way of Life in The Walking Wall Written by İlhami Emin

Murat Yusuf ÖNEM**

Öz

Tanzimat Dönemi ile görülmeye başlanan modern anlatı türleri, Kuzey Makedonyalı Türklerin ürettiği edebiyat içinde II. Dünya Savaşı'ndan sonra esaslı olarak kendini gösterir. Bunda siyasi gelişmeler etkilidir. Bölgedeki edebiyat şiir ve öykü üzerine kuruludur. Roman ise çok geri planda kalmıştır. Yürüyen Duvar, “Balkanlar’da Türkçe yazılıp yayımlanan ilk Yörük Türk romanı” olma iddiasıyla 2008’de yayımlanır. İslam’da tasavvufi anlayışların görülmesi Hz. Muhammed’in ölümünden yaklaşık bir asır sonraya tekabül etmektedir. Melamilik’in izlerine 9. yüzyıldan itibaren rastlamak mümkündür. Türklerin İslamlaşmasının da aynı dönemlere denk gelmesi Türk tasavvuf anlayışının Melamilik üzerine şekillenmesinde etkili olmuştur. Türklerin Müslümanlığı algılayışı büyük ölçüde bu şekilde kodlanmış ve kültürel içselleştirme gerçekleşmiştir. Vahdetivücdü esas alarak “kâmil insan”a ulaşmaya çalışan Orta Asya kaynaklı tasavvufi anlayışların başında Bektaşilik gelmektedir. Melamilik ve Bektaşilik özellikle halk düzeyindeki İslami yaşamın yönlendiricisi olmuştur. Tasavvufun ya da onunla ilgili şahsiyetlerin postmodernizmin tesiriyle de Türk romanının kurgusunda yer aldığı görülebilmektedir. Özellikle Mevlevilik ve onun önemli karakterleri örnek olarak hatırlanabilir. Melamilik ve Bektaşiliğin *Yürüyen Duvar*’da roman unsurlarını şekillendirmesi bu bağlamda düşünülebilir. Araştırmanın amacı, bir yaşam biçimi olan Melamilik ve Bektaşiliğin romana nasıl yansıdığını ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Romanın ismi, kapağı, on iki bölümden oluşması ve imla kurallarına uyulmaması Bektaşilik ve Melamilik’in romanın dış yapısına yansımaları olarak görülür. Bu durum içerikte iki şekilde kendini gösterir. Birincisi, tarih anlatımı ve bununla paralel olan biyografik anlatıdır. Söz konusu dini anlayışların önde gelen isimleri ve yazarın dolaylı olarak bu anlayışlarla ilişkilendirdiği diğer isimler (Hacı Bektaş Veli, Muhamed Nürü’l Arabî, Kaygusuz Abdal, Pir Sultan Abdal, Abdal Musa, Yunus Emre, Mevlâna) anlatı içinde önemli bir yere sahiptir. Bu şahsiyetlerin dinî yönlerinin yanı sıra edebî yönlerinin de olması romanda metinler arasındaki çoğaltılmaktadır. Onların edebiyatı kullanmaları mesajlarının modern dönemde de etkili olmasını sağlamıştır. Böylece hem yaşamları hem de eserleriyle *Yürüyen Duvar*’da yer alırlar. İkincisi ise özellikle roman başkışısının tipolojisine yansıyan Bektaşilik ve Melamilik değerleridir. Bektaşilik ve Melamilik romanın başkahramanı Yörük Osman’a ailesinden aktarılmıştır. Yörük Osman gençliğinin ilk yıllarında bu dinî anlayışları tanıyarak kendini tanımlayabildiğini düşünür. Balkanlı bir Yörük’ün inancında önemli bir yeri olan bu İslami anlayışlara ve onların temsilcilerine roman kurgusunda yer verilir. Bundan dolayı romanda azımsanmayacak bir tarih anlatıcılığıyla karşılaşılır. Balkanlar’da “Evlad-ı Fatihan” bir Yörük olmanın övüncünü hisseden İlhami Emin, bu duygusunu eserde bir tez olarak (roman kurgusunda zayıflıklara yol açmasına rağmen) savunmaktan çekinmemektedir. Yaylalarda hayvancılıkla geçinen Yörükler, özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra tüm zorluklara rağmen bu topraklarda var olma mücadelesini sürdürmüşlerdir. İlhami Emin’in genç yaşlarından itibaren kültürel alanda yaptığı çalışmalarını da Türklerin bu topraklarda varoluş mücadelesi olarak değerlendirmek mümkündür. İlhami Emin, *Yürüyen Duvar*’la Balkanlar’daki Türk varlığını kültürel değerler çerçevesinde kayıt altına almaya çalışırken ona tarihsel bir enstrüman görevi de yükler.

Anahtar Kelimeler: İlhami Emin, Yürüyen Duvar, Yörükler, Melamilik, Bektaşilik, Balkanlar.

Abstract

The modern narrative genres, which began to be seen with the Tanzimat Period, are manifested in

* Geliş Tarihi: 26.01.2022, Kabul Tarihi: 13.03.2022. DOI: 10.34189/hbv.102.017

** Dr. Öğr. Üyesi. Uluslararası Balkan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü, Üsküp/Kuzey Makedonya, m.onem@ibu.edu.mk ORCID: 0000-0003-4279-4059

literature produced by Macedonian Turks after World War II. Political developments in the region have been instrumental in this. Afterwards, it can be said that literature in the region is based on poetry and story. The novel, on the other hand, is very backward. *The Walking Wall* was published in 2008 with the claim of “the first Yörük [nomad] Turkish novel written and published in Turkish in the Balkans”. The appearance of mystical understandings in Islam corresponds to about a century after the death of the Prophet Muhammad. Traces of *Malāmātism* have been possible since the 9th century. The fact that the Islamization of Turks coincided with the same periods was instrumental in shaping the Turkish conception of *şūfīs* on *Malāmātism*. The perception of Turkish Muslims was largely encoded in this way and cultural internalization took place. *Bektashism* is one of the most mystical understandings originating from Central Asia, which is trying to reach the “perfect person” based on *waḥdat al-wujūd*, *Malāmātism* and *Bektashism* have a significant impact on the Islamic life of the people. It is seen that *şūfīs* or related figures are also involved in the fiction of the Turkish novel under the influence of postmodernism. In particular, *Mawlawism* and his important characters can be remembered as examples. It is also noteworthy that *Malāmātism* and *Bektashism* shape the elements of novels in *The Walking Wall*. The aim of the research is to reveal how these structures, a way of life, are reflected in the novel. For this purpose, content analysis technique was used from qualitative research methods. The name of the novel, the cover, its consistence from twelve chapters and violation of spelling rules can be seen as a reflection of *Bektashism* and *Malāmātism* on the external structure of the novel. This situation occurs in two ways in the content. The first is the historical narrative and the biographical narrative that parallels it. The leading names of these religious understandings and other names that the author indirectly associates with these understandings (Hacı Bektaş Veli, Muhammad Nūru’l Arabī, Kaygusuz Abdal, Pir Sultan Abdal, Yunus Emre, Mevlana) have an important place in the narrative. The fact that these personalities have religious aspects as well as literary aspects increases inter-texting in the novel. Their use of literature has ensured that their message is effective in the modern era. Thus, they are located in *The Walking Wall* with both their lives and their works. The second is the values of *Bektashism* and *Malāmātism*, which are especially reflected in the typology of the novel’s main character. *Bektashism* and *Malāmātism* were transferred to Yörük Osman, the protagonist of the novel, from his family. Yörük Osman thinks that he can define himself by recognizing these religious understandings in the early years of his youth. These Islamic understandings and their representatives, which have an important place in the belief of a Balkan *Yörük*, are included in the fiction of the novel. For this reason, a substantial history telling is also encountered in the novel. Feeling the pride of being a “Son of Fatih the Conqueror” *Yörük* in the Balkans, İlhami Emin does not hesitate to defend this feeling as a thesis in the work (although the fiction of the novel leads to weaknesses). The *Yörüks* continued their struggle to exist in these lands despite all the difficulties, especially after the Second World War. It is possible to evaluate the works of İlhami Emin in the cultural field from his young age as the struggle of the Turks to exist in these lands. With *the Walking Wall*, İlhami Emin tries to record the Turkish presence in the Balkans within the framework of cultural values and assigns it a historical instrument.

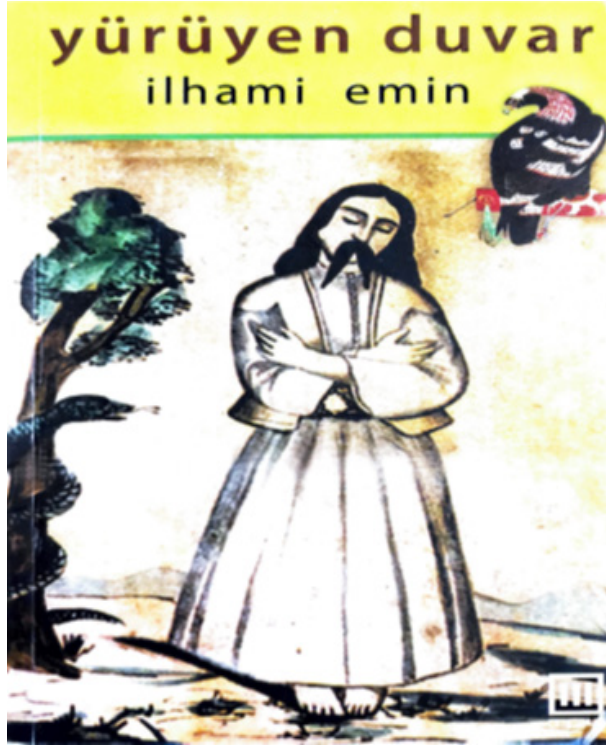
Keywords: İlhami Emin, *The Walking Wall*, *Yörüks*, *Mālāmātism*, *Bektashism*, Balkans.

Giriş

İlhami Emin (1931-2020) Kuzey Makedonya’da Türk dili ve edebiyatının önemli temsilcilerinden biridir. Edebî alandaki çalışmalarıyla bölgede Türk ve Türkçe varlığının sürdürülmesine büyük katkıda bulunmuştur. II. Dünya Savaşı’ndan sonra bölgedeki idari sisteme entegre olma başarısı bunda etkilidir. Bir dönem Yugoslavya Devlet Başkanı Tito’nun Türkçe tercümanlığını da yapan İlhami Emin (Gürel – Gürel, 2016) Makedoncaya hâkimdir. Eserlerini Makedoncaya da çeviren yazarın Makedon edebiyatına da katkısından söz edilebilir (Koteva – Mahmut, 2018). Edebî hayatı şiirle başlayan Emin tiyatro üzerine de çalışmalar yapar. Ahmet Yesevi, Yunus, Mevlâna, Evliya Çelebi, Nazım Hikmet, Yaşar Kemal ve Orhan Pamuk’tan Makedoncaya çeviriler yaparak Türk edebiyatının bölgede tanınmasını sağlar. Emin; gazete, dergi ve radyo faaliyetlerinde de bulunur. İlk sayısı 1965’te çıkan *Sesler* dergisinin

ilk sorumlu yazardır. Yaklaşık yarım asır yayımlanan dergi Kuzey Makedonya'daki Türkler için büyük öneme sahiptir. İlhami Emin'in edebî değeri Türk dünyasında ve Kuzey Makedonya'da aldığı çeşitli ödüllerle tescillenmiştir. "Büyük Bayrak" ödülü (1994, Üçüncü Uluslararası Türk Şiir Şöleni, Aşkabat), KIBATEK Edebiyat Ödülü (2000, KKTC), "Büyük Asa" ödülü (2007, Kuzey Makedonya Yazarlar Birliği) bunlardan bazılarıdır. Bu makalenin konusu olan *Yürüyen Duvar* Makedoncaya çevrildikten sonra ülkede 2012 yılının en iyi romanı olarak "Ratsin" ödülüne layık görülmüştür.

2008 yılında Üsküp'te ilk baskısını yapan *Yürüyen Duvar* 2014'te İstanbul'da yayımlanır. Eser, "Balkanlar'da Türkçe yazılıp yayımlanan ilk Yörük Türk romanı" olarak değerlendirilmektedir (Emin, 2008). Kuzey Makedonya Türk edebiyatının şiir ve hikâye üzerine kurulu olduğu düşünüldüğünde¹ bir roman olarak *Yürüyen Duvar*'ın Türkiye dışındaki Türk edebiyatı açısından da değeri artmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra da Balkan Yörüklerinin hayatını şekillendirmeye devam eden Bektaşilik ve Melamiliğin eskiden olduğu gibi bir değer ve kılavuz olarak karşılık bulmaması toplumsal bir kayıptır. Gerek eser gerekse üzerinde yapılan bu çalışma söz konusu değerlerin tekrar gündeme gelmesi ve kayıt altına alınması açısından önemlidir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada içerik analizi yapılmıştır.

Şekil 1: 2008 Üsküp Basımı

1. Bu türlerde çocuk edebiyatı önemli yer tutmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Balkanlar'da tutunamayan Türklerin anavatanına göç etmek durumunda kalmaları Türk varlığının bölgede azalmasına sebep olurken bir var olma mücadelesini de gerektirmiştir. Böylece çocuk edebiyatı üzerine yoğunlaşma siyasi alanın dışında kalmak noktasında da bir zorunluluk olarak belirmiştir.

Üsküp baskısında eserin kapağında Kaygusuz Abdal bulunurken İstanbul baskısında Hacı Bektaş Veli'nin duvarı yürütmesiyle ilgili efsane resmedilir. Eserin ismi ve kapağı Bektaşî kültürüne dair ilk işaretleri oluşturmaktadır. Evliyadan Karaca Ahmed Acem diyarındaki erenleri merak eder. Kendini bir güvercine dönüştürerek yolculuğa çıkar. Bu durum Hacı Bektaş'a malum olunca o da bir şahine dönüşerek güvercinin peşine düşer. Hacı Bektaş Veli insan suretine dönerek Kurum şehrine yerleşir. Etrafına insanları toplar ve kerametleriyle ünü yayılır. Karaca Ahmed bu durumu öğrendiğinde bir yılını kırbaç yaparak aslana biner. Yanına da müritlerini alıp Hacı Bektaş'ı ziyarete gider. Onun canlılara binerek geldiğini öğrenen Hacı Bektaş Veli cansız bir varlığı bineğe dönüştürüp karşılamaya çıkar. Yıkık bir duvara secadesini serip onu yürütür. Karaca Ahmed'le karşılaştığında duvar yana eğilir ve Hacı Bektaş Veli iner. Bu durumu gören Karaca Ahmed hayranlığını gizleyemez (Taşğın, 2008). Bektaşî kültüründe Hacı Bektaş Veli'nin yanı sıra diğer velilerin de dağı ve kayaları yürütmesi ile ilgili farklı varyasyonlar vardır (Melikoff, 1998; Taşğın, 2020). Gelenekte önemli bir yere sahip olan menkıbeye şiirlerde de rastlamak mümkündür. Yeniçeri gülbanklarında menkıbeye telmihte bulunulur.

“Hacı Bektaşî Veli'nin bindiği cansız duvar

Mazharı nuri Ali'dendir ona ol yadigâr

Nâre-i düldül ederdî arşı âlâda karar

Sadhazâre bin kâfirin bir narada etti şikâr

Dedi arslanım Ali'dir kudretine girdikâr

Lâ feta illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfükâr” (Zeybek, 2009, 172).

“Biri yürütmüştür cansız duvarı

Biri uğlamıştır cümle küffarı

Biri âşıkların dili güftârı

Hünkâr Hacı Bektaş, Şah Seyyid Ali” Derviş Tevfik (Ulusoy, 1986, 69).

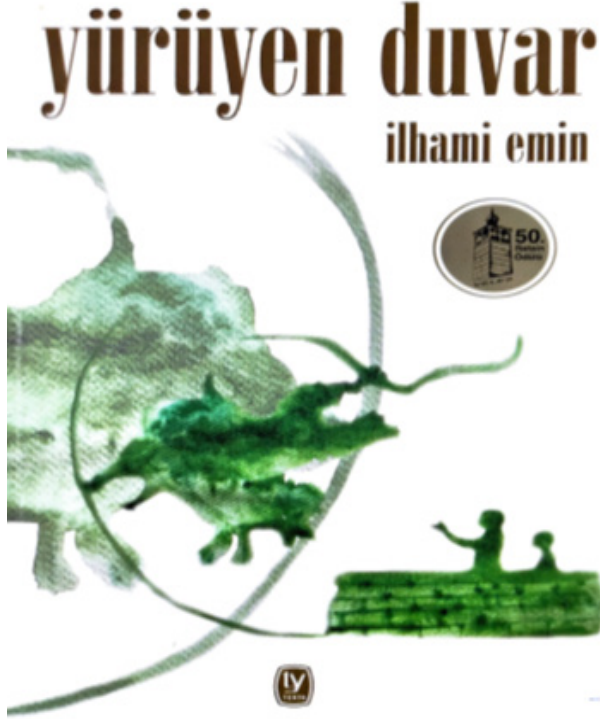
“Balım Sultan gerçek sırr-ı Ali'sin

Mü'minlerin kanadısın kolusun

Pirim Hünkâr Hacı Bektaş Veli'sin

Cansız duvarları yürüten meded” (Gölpınarlı, 1963, 56).

,

Şekil 2: 2014 İstanbul Basımı

Yürüyen Duvar, başkışısı Yörük Osman'ın çocukluğundan itibaren kendini anlamlandırmaya ve tanımlamaya yönelik içsel yolculuğunu konu alır. Bu içsel yolculuk ona fiziksel bir yolcuğu da zorunlu kılar. Ailesinden tevarüs eden Bektaşilik ve Melamilik, Yörük Osman'ın kendini arayışının ana motivasyonunu oluşturur. Balkanlı bir Yörük'ün inancında önemli bir yeri olan bu İslami anlayışlar ve onların temsilcileri roman kurgusuna yerleştirilirken bu çerçevede azımsanmayacak bir tarih anlatıcılığıyla da karşılaşılır. İlhami Emin, bir Yörük olduğunun şuuruyla yazmaktadır. Bu yüzden “yürümek” eylemi değişik yönleriyle romanda fark edilir. Ahmet Taşğın'ın Türkmen ve Yörükleri tarif ederken kullandığı ifadeler Emin tarafından derinden hissedilir. Emin'in *Yürüyen Duvar*'la eyleme geçtiğini “yürüdüğünü” söylemek mümkündür.

“Türkmen ve Yörük, Türkistan, Horasan, Azerbaycan, Anadolu ve Balkan marifetini yerine getiren, uygulayan temsilcileri olarak durmayı yürüyen ve yürümeye devam eden yol oğullarıdır. Kendileri de aldıkları ismin anlam ve gerekçesini kaybetmiş ve unutmuş olsalar da ismin taşıyıcı ve koruyucuları olarak Türkistan ve Horasan marifetinin mesaj ve mekânını hatırlatan ve yeniden güncellenmesine de yardımcı olacak son temsilcilerdir.” (Taşğın, 2020, 97).

Yürüyen Duvar'da şekil açısından dikkat çeken en önemli husus roman boyunca hiçbir imla ve noktalama kuralına riayet edilmemiş olmasıdır. Bu romanın kolaylıkla anlaşılmasını engellerken okuyucuyu daha dikkatli olmaya zorlar. Modern dünya ve

Türk edebiyatında buna benzer uygulamalarla karşılaşılabilir.² Ancak bu eserlerde özel isimlerin büyük harfle başlatılması gibi bazı imla kurallarına uyulurken *Yürüyen Duvar*'da sadece Allah, Muhammet ve Atatürk özel isimlerinin büyük harfle başlatıldığı görülür. Bunun dışında herhangi bir noktalama ve imla kaidesi yer almaz. Bu özel isimlerin büyük harfle başlatılmasındaki sebebin İlhami Emin'in inancından ve dünya görüşünden kaynaklanan derin saygı ve sevgi olduğu açıktır. Eserde Türk ve İslam tarihinin önemli isimleri sıklıkla geçmektedir ancak bunlara özel isim muamelesi yapılmaz. Yazar, böylece kendi dünyasında gerçekten özel olmaya uygun gördüklerinin altını çizmiş olur. İlhami Emin'in noktalama ve imla kullanmamış olması Dadaizm, sembolizm ve postmodernizm gibi edebî anlayışlarla ilişkilendirilebilir ancak böyle bir ilişkinin Melamilik, Bektaşilik ve hatta Kalenderiliğin bir yansıması olarak eserde belirdiğini söylemek daha doğru olacaktır. Noktalama ve imla uygulamasının yapılmamasına dair tercihte ana saik yazarın inancının gereği olan bir tavır olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen edebî akımlar ve dinî anlayışlardaki heterodoksinin ortak paydalar oluşturduğu da söylenebilir.

Eserin adı, kapağı ve imla kurallarına uyulmaması Bektaşilik ve Melamilik romanın dış yapısına yansıması olarak görülür. Eserin on iki bölümden oluşması da Bektaşilikteki On İki İmam anlayışının göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu yansıma içerikte iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, bir tarih anlatımı ve bununla paralel olan biyografik bir anlatıdır. İkincisi ise özellikle roman başkışısının tipolojisine yansıyan Bektaşilik ve Melamilik değerleridir. Melamilik kendisine ailesinden tevarüs ettiğini söyleyen İlhami Emin onu Bektaşiliği de kapsayan daha büyük bir çerçeve olarak görür. Siyasi olaylardan dolayı Melamilik Balkanlar'a çekilmek zorunda kaldığını hatırlatarak özelliklerini şu şekilde özetler:

"...alçak gönüllülük, büyük küçük ayırt etmeden herkese insanca davranmak, kendilerini başkalarından üstün görmemek bilakis küçük görmek; yalana, iftiraya karşı nefret duymak... İbadetleri gizliydi... Bazı işaretlerle anlaşarak, sırlarını ailelerinden dahi gizlerlerdi. Harama bulaşmamak için her Melami bir zanaat sahibi olmak zorundaydı." (Emin, 2014, 198).

VIII. yüzyıldan (Hicri II. yy) sonra (sahabeleri görenlerle sohbet edebilen nesilden sonra) Müslümanların dini istikametlerini muhafaza etmek ve Allah'a yaklaşmak amacıyla gösterdikleri hassasiyetler tasavvuf olarak adlandırılmıştır (Öngören, 2011). Tasavvuf geleneksel İslam'ın aktarımında olduğu gibi Türklerin İslam anlayışlarının oluşmasında büyük etkiye sahiptir. Böylece romana yansıması bağlamında Melamilik ve Bektaşilik kültürünü genel itibarıyla tanımak anlamlıdır.

1. Melamilik

Tasavvufun peygamberin vefatından yüz yılı aşkın bir süre içinde müesse-

2. İmla ve noktalama ile ilgili standart dışı uygulamalar için şu eserlere bakılabilir: James Joyce, *Ulysses*. çev. Nevzat Erkmen (İstanbul: YKB Yayınları, 1997), s. 796-841 (Eserin son bölümünde cümle sonunu belirten sadece iki adet nokta işareti vardır.); Jose Saramago, *Körlük* (İstanbul: Can Yayınları, 2014) (Eserde nokta ve virgül dışında noktalama işareti kullanılmamıştır.); Oğuz Atay, *Tutunamayanlar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 460-537 (Eserin 15. bölümünde özel isimlerden sonra gelen ekleri ayırmak için kullanılan apostrof ve bazı yabancı ifadeleri belirtmek için kullanılan tırnak işareti dışında noktalama yapılmamıştır.). Rasim Özdenören, *Çarpılmışlar*. (İstanbul: İz Yayıncılık, 2014) (Eserde apostrofun dışında noktalama işareti kullanılmamıştır.).

seleşme eğilimi göstermesi ona karşı birtakım ilkesel itirazları da beraberinde getirmiştir (Azamat, 2004). Melamilik IX. yüzyılda varlığını hissettirmeye başlar. Bunun Türklerin İslamlaşmasının hızlandığı bir dönemle kesişmesi Türk tasavvuf anlayışının Melamilik üzerine şekillenmesini mümkün kılmıştır. Horasan sufiliği olarak da ifade edilen bu duruşla Müslümanlığın Türkler tarafından algılanışı kodlanmış ve kültürel içselleştirilmesi gerçekleşmiştir (Gölpınarlı, 1931).

“Kınama, azarlama, çıkışma” (Güncel Türkçe Sözlük, 28 Şubat 2022) anlamlarını karşılayan melamet, Melamilik olarak tasavvufi bir anlayışın ismine dönüştüğünde “her türlü gösteriştenden ve dünya kaygılarından uzak kalmayı” (Güncel Türkçe Sözlük, 28 Şubat 2022) merkeze alarak öğretisini oluşturur.

“Melameti, ululuktan, davadan, kendini göstermekten, halkın sevgi ve saygısını kazanmak kaydından geçen; kerameti insana benlik verdiği için erkeklerin hayız görmesi sayan; kendini herkesten aşağı, herkesi kendinden üstün gören; giyim-kuşam özelliğiyle, tekkeyle, vakıftan hazır yemekle, zikirle, vecde gelip bağırıp çağırma ile kendisini göstermeye çalışmayan; halktan hiçbir suretle ayrılmayan; kazancıyla geçinen; iç yüzden Hak'la, dış yüzden halkla beraber olan hatta halkın saygısını, sevgisini bir kayıt bildiğinden nafle ibadetlerini bile gizleyen; buna karşılık, onların kınamasından ürkmeyen, hatta bu yüzden de halka kendisini kötü gösteren kişidir.” (Gölpınarlı, 1969, 248).

Melamilik tasavvuf içinde protest bir duruşun da ifadesidir. Bir gruba ait olmak davranışsal ve fiziksel olarak halktan ayrılmayı beraberinde getirebilmektedir. Böylece insanın kendinde bir varlık görerek Allah'tan uzaklaşmasına zemin hazırlanacağı düşüncesi ve tecrübesi Melamilikte ana saiki oluşturur. Melamililiğin bu anlayış üzerine oluşturduğu yaşam biçimini Kur'an'da iki ayete dayandırdığı genel olarak kabul edilir (Bolat, 2004). Bu ayetler: 1-“Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki Allah öyle bir kavim getirecektir ki Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler; müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı vakarlıdırlar; Allah yolunda cihat ederler ve hiç kimsenin kınamasından korkmazlar. İşte bu Allah'ın dilediğine verdiği bir lütfudur. Allah'ın lütfü geniştir; O, her şeyi bilir.” (Kur'an Yolu, 01.12.2021, Maide 5/54). 2- “Öyle değil, kendini kınayan nefse yemin ederim!” (Kur'an Yolu, 01.12.2021, Kıyamet 5/54).

Melamilik müstakil bir tarikat olarak görülmemektedir. Ancak tarikatların özünü teşkil eden tasavvufi bir anayasa gibi varlığını hissettirmektedir. Hamdün Kassâr, Melamilikle ilgili neşir faaliyetlerinde bulunduğu için kurucu olarak kabul edilir. Abdülbaki Gölpınarlı, Melamililiğin Kassâr'dan önce de var olduğunu söyleyerek kuruculuk konusunda itirazda bulunur. Gölpınarlı'nın bu konudaki tavrının Melamililiği tarikatlar üstü bir yerde görmek istemesinden kaynaklandığı söylenebilir. Bir şahsın öne çıkarılmasını Melamilikle bağdaştırmaz. Hacı Bayram Veli'den sonra XVI. yüzyılda bölünen tarikatın bir kolunu ve Melamililiğin ikinci evresini oluşturan Bayramî-Melamiler, ehlibeyit sevgisini esas alan şifahi Melami yaklaşımlarını sürdürerek müstakil bir tarikat görünümü almaya başlarlar (Bayramoğlu - Nihat Azamat, 1992). *Yürüyen Duvar*'da konu edilen Muhamed Nürü'l Arabî, Melamililiğin üçüncü ve son devresini temsil etmektedir. Aslında Nakşibendi şeyhi olan Muhammed Nur, Balkanlar'da Melami bir tavrı sürdürür. Arap olduğu hâlde bir Türk gibi yaşa-

arak halk tarafından sevilir. Başlangıçta müstakil bir yapıdan uzak olan Melamilik son dönemlerinde siyasi etkilerin de sonucu olarak müstakilleşme eğilimi gösterir. Buna rağmen tasavvuf notasındaki ilkesel duruşu onun tüm tarikatlar içinde esaslı bir temsiliyetini zorunlu kılmıştır.

“...Anadolu tasavvuf kültürü açısından oldukça önemli bir yer işgal eden Mevlevîlik ve Nakşibendiliğin hissedilir derecede melâmet eğilimini haiz olduğu görülmektedir... Mevlevîlik içerisinde bizzat Celâlettin Rûmî'nin şahsında melâmet düşüncesinin önemli ölçüde terennüm edildiğini görmekteyiz. Mevlâna'dan sonra kalenderî bir hüviyete bürünen bu eğilim Nakşibendilikte daha farklı bir çerçevede takdim ve temsil edilmiştir. Genel eğilimi itibarıyla Sünnî bir yapı arz eden Nakşibendilik içerisinde melâmet düşüncesinin net bir biçimde dile getirilmesi ve bazı Nakşibendiye şeyhlerinin, tasavvuf anlayışlarının melâmet ile özdeşleştirilmeye çalışılmaları bu düşüncenin seyri açısından önemli bir gelişmedir.” (Bolat, 2004, 113-114).

Vahdetivücut düşüncesinin en önemli savunucusu olan Muhyiddin İbnü'l-Arabî (1165-1240), Melamilîği Hz. Peygamberin ve Hz. Ebubekir'in makamı olarak görür. Melamilerin Allah'ın yaratıklarından farklılaşmayarak halk arasında “insanlardan bir insan” hâlinde yaşadıklarını ifade eder (Muhyiddin İbn Arabî, 2014). Arabî, özellikle kerametleri gizleme noktasında Melamileri “üstün tabaka ve misal yolun efendileri, dünya ve ahiret hayatında değerli mertebenin sahipleri” diye niteler (Muhyiddin İbn Arabî, 2014, 40). *Yürüyen Duvar*'da bahsi geçen Melamilîğin son temsilcisi Muhamed Nürü'l Arabî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî ekolü doğrultusunda vahdetivücut düşüncesinin takipçisidir. Melamilîğin ne olduğu ve Melamilerin nasıl bir davranış biçimi içinde olduğuna dair malumat artırılabilir. Yukarıda bildirilenlere ek olarak Cavit Sunar'ın tanımını da bir öz olarak aktarmak anlamlıdır. “Kısaca, Melamilik şu üç temele dayanır: 1 - Tanrı buyruğunu, yani farzları ve Peygamber emrini, yani sünnetleri yerine getirmek. 2 - Kalp kırmamak. 3 - Ekmeğini alın teri ile helalından kazanıp kimseye muhtaç olmamak.” (Sunar, 1975, 18).

2. Bektaşilik

Vahdetivücut, İslami tarikatların ekseriyetini şekillendiren bir anlayıştır ancak İbni Arabî ve birkaç âlim dışında Araplar arasında yaygın değildir. Orta Asya kaynaklı tasavvufi oluşumlar vahdetivücutu esas alarak “kâmil insan” olmayı amaç edinirler. Bu oluşumların en başında Bektaşilik ve Turan kaynaklı olmasa da Türklerin içselleştirdiği bir tasavvufi anlayış olarak Melamilik gelir (Sunar, 2014).

“Türk göçerleri asıl vatanları Türkistan'dan batıya ve güneybatıya göçerek İslam kültür çevresine girdiklerinde, şu veya bu şekilde İslamiyet'i seçmeleri uzun sürmedi. Ancak onların benimsediği İslamiyet katı, cansız ortodoksluk değildi. Onların benimsediği İslamiyet tam tersine Arkaik-Şamanist unsurları içinde barındıran ve geliştiren, fantezi olarak zengin, canlı ve elastik bir dervişlikti. Gerçekten de Türklerin benimsediği İslamiyet yorumu dervişlikle hemen özdeşleşmiştir. Fakat biri dışında hiçbir derviş tarikatı ne şeriatı ne de ortodoksluğun mekruh (dinen yasak olmasa da kaçınılması gereken şey) saydığı unsurları terk edecek kadar ileri gidebilirdi. Bunlar; Alevî, Bektaşî derviş tarikatlarıydı.” (Dierl, 1991, 32-33).

Bektaşilik, Ahmet Yesevi'ye ithaf edilen ve Horasan bölgesinde yaygınlaşan Dört Kapı Kırk Makam “Şeriat, Tarikat, Marifet, Sırrı Hakikat” ve “Eline, diline, beline hâkim olma” anlayışlarının terkiibinden oluşur. Bektaşiliğin bir tarikat olarak varlık bulmasında Hacı Bektaş Veli'nin önderliği belirleyicidir. Sonrasında Bektaşilik “Bâtınilik, Hurufilik, Ahilik, Kalenderilik, Haydarilik, Melamilik gibi akımlardan etkilenmiş, hatta bazılarını kendi içinde harmanlayarak şekillenmiştir.” (Saygı, 2013, 84). Balkanlar'da yaygın olan Bektaşiliğin bölgedeki varlığı Köseadağ Savaşı'ndan (1243) sonra belirginleşir. Anadolu Selçuklu Devleti ve Moğollar arasındaki savaş Moğolların Anadolu'ya hâkimiyetiyle sonuçlanır. Moğol baskısı kitleler hâlinde Anadolu'dan göçlere sebep olur. Rumeli ve Balkanlar bu göçlerin ana hedeflerini oluşturmaktadır. Bektaşiliğin Balkanlar'daki kurumsal temsiliyeti 1264'te Sarı Saltuk'la başlar. “Sarı Saltuk, Konya civarından ... gidip tekke ve zaviyeler kurmuştur. Ardından Kırk Erenle Rumeli ve Balkanlara ulaşan Seyit Ali Sultan'dır. Üçüncü olarak ... faaliyet yürüten Otman Baba'dır. Her üçü de Horasan menşelidir ve mezarları da Rumeli ve Balkanlardadır.” (Taşgün, 2017, 157). Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve akabinde Rumeli'ye geçme faaliyetleri Balkanlar'daki Bektaşî varlığını artırmıştır. Güney Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, Kuzey Makedonya, Kosova ve Macaristan bölgelerinde Bektaşilerin yerleşik olduğu görülür. Günümüzde de azalmış olmalarına rağmen varlıkları izlenebilmektedir (Saygı, 2014).

“Dört Kapı Kırk Makam” ile “Eline, diline, beline hâkim ol” kaideleri üzerine kendini tanımlayan Bektaşilik ve halktan kendini soyutlamaksızın tarikatlar üstü bir tavrı içselleştiren Melamilik'in *Yürüyen Duvar*'da bir ilham nesnesi olarak roman kişilerini ve olayları şekillendirmesi dikkat çekicidir. Türklüğe ait bu değerlerin romandaki yansımaları, geleneğin postmodernizmle birlikte kendine bir alan açması olarak yorumlanabilir.

3. Melamilik, Bektaşilik ve *Yürüyen Duvar*

Melamilik'in kurumsallaşmış tasavvufi bir kimlik olarak belirginleşmesi, kendisini inkâr etmesiyle eş değerdir. Tarih içinde diğer tarikatların Melamilikle kendilerine değer katma çabaları görülür. Melamilik daha önce de bahsi geçtiği gibi tasavvufi bir anayasa olarak tarikatların istikametlerini kaybetmemeleri için vardır. Bundan dolayı *Yürüyen Duvar*'da Melamilik ve Bektaşiliği kesin çizgilerle ayırmak her zaman mümkün olmamaktadır. Menşeleri açısından da ortaklıklar içeren bu tasavvufi oluşumlar çoğu zaman iç içedir.

Yürüyen Duvar'ın ilk bölümünde kahramanların iç dünyasını şekillendiren bir özellik olarak Melamilik ve Bektaşilik ile karşılaşılır. Romanın başkışisi Yörük Osman çocukluk döneminde dedesi Sufi Mehmet Ağa ve babası Derviş Mümin tarafından bu anlayışlar doğrultusunda işlenir. Bölüm isminin *Kendini Arayan Yörük Osman* oluşu ve Yörük Osman'ın arayışında bu tasavvuf yollarının belirgin olarak görülmesi eserin istikametine işaret etmektedir. Kendini arayışın çıkış noktası olarak bu bölümde günah konusu işlenmektedir. Sufi Mehmet Ağa'nın piri Hacı Bektaş Veli'dir. Ona göre günahsız insan yoktur ve günahlar ağaçlardaki yapraklar kadar çoktur. Onlardan kurtulmak ise sadece Allah'ın affetmesiyle mümkündür. Yeni günahlar da insanın peşini bırakmaz. Böylece insanın sürekli bağışlanma çabası içinde olması salık verilir. Hacı Bektaş Veli'nin Kur'an ve hadislerden hareketle oluşturduğu “Dört Kapı Kırk

Makam” olarak formüle edilen öğretisinde Tarikat Kapısı’nın ilk makamı günahlardan tövbe etmektir (Hacı Bektaş Veli, 1990). Çocukluk döneminde henüz günahlar açısından masum sayılan Yörük Osman’ın kendini arayışının romanda tövbe makamıyla başlatılması anlamlıdır. Kendini bilmek ise Marifet Kapısı’nın onuncu makamıdır. Hacı Bektaş Veli’de ve diğer mutasavvıflarda da yoğun olarak görüldüğü gibi insanın kendini tanıyarak yaratıcısını bileceğine inanılmaktadır (Hacı Bektaş Veli, 1990).

Sufi Mehmet Ağa, hayvanların insanlardan kaçmamasını günahların affedilmiş olduğunun göstergesi kabul etmektedir. İnsanların hayvanlarla iletişimde günahların etkili olması Bektaşilikle ilişkilendirilir. Türklerin eski inançlarının tersleriyle şekillendiği söylenebilecek (Karayel – Albayrak, 2020) bu durum insanların günahlarından arındıkça evrendeki varlıklarla aynı frekansı paylaşabileceği bir olağanüstülüğü tanımlamaktadır. Çelepi, Türk sufiliğinde hayvanın simgeleşmesini; “hayvanların nitel özelliklerine bürünme, hayvan sevgisini yayma ve koruyucu ruhtan pire dönüşüm” olmak üzere üç başlık altında toplar (Çelepi, 2018). Türk inancında evrenle bütünleşmenin birikimli ve çok yönlü olarak tasavvufta devam ettiği söylenebilir. Günahlar evrenle bütünleşmenin ve Tanrı’ya yaklaşmanın önündeki en büyük engeldir. Günahların bağışlanmasıyla velilik (Allah’a dost olma) kapısı da aralanır ve insan varlıkla iletişimde geniş bir frekans aralığına sahip olur. Onun bu hâli diğer varlıklar tarafından kolayca algılanır. *Velâyetname*’deki *Hazret-i Hümkâr Velâyet Kohusı Gösterüp İbrâhîm Hâciya Nazar İtdüğüdür* menkıbesinde (Duran, 2007). Anadolu’ya giren Hacı Bektaş Veli Kayseri’ye geldiğinde karşılaştığı bir çobanın sürüsündeki koyunların ondaki ermişlik kokusunu aldıklarından peşinden ayrılmadığı anlatılır. Hacı Bektaş Veli müsaade edene kadar çoban sürüsünü yönlendiremez. Romanda bu konuya işaret eden ifadeler rastlanır. “günahlarını yalnız Yaradan affeder affederse senden ne kuşlar kaçar ne hayvanlar aksine sen farkına varmadan onlar rüyalarına bile dalarlar... kuşlar hayvanlar kaçıyorlarsa... yeniden af dile ve kuşlar seni sarıncaya kadar af dilemeye devam et” (Emin, 2014, 11).

Yürüyen Duvar’ın birinci bölümünde korkusuzluk, Melamilikle doğrudan ilişkilendirilir ve roman kişilerinin karakterinde belirleyici bir özellik olarak sunulur. Hava karardıktan sonra köyden kasabaya yürümek zorunda kalan Yörük Osman çoban köpeklerinden çok korkmuştur. Eve vardığında babası Derviş Mümin onun korkusunun anlamsız olduğunu, Melami çocuklarının hiçbir şeyden korkmaması gerektiğini söyler. Bunu da bebekken uygulanan bir Melami ritüeline dayandırır. “bilmeliydin biz melami çocuklarını bebekken bir gece tekkede yatırlarda tek başına bırakır ve bundan sonra onlardan bütün korku şeytanları kaçıtır” (Emin, 2014, 23).

Usturumcalı Gül Baba isimli ikinci bölümde Yörük Osman babadan dedesi olan Yörük Ahmet’i tanıırken Melamilikle olan bağlar da ortaya çıkar. Yörük Ahmet başına buyruk, gözünü budaktan sakınmayan bir tiptir. Bundan dolayı da bir model oluşturmaması için ailesi tarafından Osman’dan gizlenir. Osman’ın dedesine benzer davranışlar göstermesi özellikle annesini korkutmaktadır. Bu gizemli durum Osman’ın merakını gittikçe artırır. Yakınlarından tatmin edici bir cevap alamayınca köyün en yaşlı Hristiyan’ına başvurur. Yörük Ahmet, bölgedeki derebeyinin bir dilenciye kötü davranmasına gönlü razı olmayınca beyi atından indirmiş ve aralarında düşmanlık çıkmıştır. Boyun eğmeyen Yörük Ahmet beyin kızına da talip olur. Aksi takdirde be-

yin evini yakacağı tehdidinde bulunur. Sonunda bey, daha önce görülmemiş bir şey yaparak bu deli Yörük'e kızını vermek zorunda kalır. Osman dedesinin ninesini zorla almasını büyük bir günah olarak görür ve kaderinde iki dedesinin günahlarını taşımak olduğuna kanaat getirir. Bir Melami dervişi olan babasının Melamilerin tüm dünyanın günahına talip olduklarını söylemesi bu kanaatte etkili olmuştur (Emin, 2014).

Yörük Ahmet, olumsuz davranışlarından dolayı *dervişlikten azledilmiş ve Melamiliğin ayıbı* olarak nitelenmiştir. Bundan dolayı da aile içinde kimse onun adını anmamaktadır. Bu şekilde dedesiyle tanışan Yörük Osman'da, Melamiliğin son devrinin temsilcisi olan Seyyid Muhamed Nürü'l Arabî'yle ilgili merak oluşur. Onuna ilgili temel sorusu romanda şu şekilde ifade edilir: “acaba nasıl ve neden ünlü bir pir osmanlının en ücra kasabası olan usturumcaya yerleşmeyi kendine layık görmüştü” (Emin, 2014, 34).

İkinci bölümün ismini de oluşturan “Gül Baba” lakabı, Muhamed Nürü'l Arabî'ye Usturumca halkı tarafından verilmiştir. Bu bölüm romanın kurgusunu zayıflatan bir biyografi özelliği göstermektedir. İlhami Emin'in böyle bir anlatımı metne dahil etmesinde tarihe not düşme ve gelecek nesillere Muhamed Nürü'l Arabî'yi anlatma isteği olduğu fark edilmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İlhami Emin'in de aktif olarak yer aldığı Kuzey Makedonya'daki Türk edebiyatı bir refleks olarak gelecek nesillere tüm değerlerini aktarma çabasıdır. Bölgede Türk varlığının nicel ve nitel olarak azalmasıyla bir zamanlar hâkim olarak yaşanan Türk kültürü zayıflamıştır. Buna engel olmak isteği Emin'in kuşağında bir ülkü hâlini almıştır. Muhamed Nürü'l Arabî hakkındaki malumatı da son büyük Melami şeyhi olarak gördüğü İstipli Abdürrahim Bey'den bizzat dinlediği için *Yürüyen Duvar*'da bunu kayıt altına aldığı görülmektedir (Emin, 2014).

Romanın sonundaki *Melamilik Hakkında* isimli bölüm, Emin'in roman yazmaktan başka saiklerle hareket ettiğinin göstergesidir. Çoğunluğunda Muhamed Nürü'l Arabî'den ve onun yüceliğinden bahsedilen bu bölümde Melamilik hakkında birçok bilgi verilmektedir. Onun neden Usturumca'ya yerleştiği hakkında da iki çıkarımda bulunulur. Bunlardan birinde Usturumca'daki Yörüklerin saflığı ve güler yüzlülüğü sebep olarak gösterilirken (Emin, 2014) diğesinde gizemli kerametli bir gerekçe ileri sürülür.

“...tito rejimi yıllarında belgradın haftalık nin dergisinin manşetinde radoviş uranyum üzerinde yatıyor diye yazılanları okudu... yörük osman koçana ile Usturumca arasında bulunan buçimi nedense iki yüz yıl önce nur ile bağladı istanbul selanik veya üskübe yerleşecek yerde bu beldeyi seçmesini de gaipden haber alan nur acaba altın ile uranyumdan haber almamış mıydı” (Emin, 2014, 47).

Bu bölümde dikkat çeken bir husus da Melamilik ve Atatürk arasında kurulan bağıdır. Muhamed Nürü'l Arabî 1852'de Prizren'den ayrılarak Manastır'a gider. Manastır Askeri İdadisi'nde öğrencilere ders verir. Okulun öğretmenlerine de Melamiliği telkin eden Muhamed Nürü'l Arabî onları müridi yapar. Romana göre bu öğretmenler Melamiliği öğrencilere aktarmak suretiyle bir okul kültürü oluşturmuştur. Bu kültür üzerine yetişmiş olduğundan Mustafa Kemal'in de cumhuriyetin ilanından önce ve sonra yaptığı birtakım uygulamaların Melamilikten ilham aldığı savunulur.

“...genç mustafa kemal ile arkadaşları da bu havada yetişmişler demek asla yanlış sayılamaz sonradan Atatürkün şeyh köle ve benzer unvanları yasaklaması tekkeleri ortadan kaldırma girişimleri göz önünde tutulursa bunu en çok bir melaminin veya bu düşüncüyü benimsemiş olan birinin yapabileceği anlaşılır” (Emin 2014: 49). Muhamed Nûrî’l Arabî’nin Manastır’da üç ay kaldığına dair bilgi Bursalı Mehmed Tahir Bey’in onun hakkında yazdığı eserde de geçmektedir (Bursalı Mehmed Tahir Bey, 2014).

Yörük Osman kendini bulma yolculuğuna Muhamed Nûrî’l Arabî ile başladık-tan sonra Anadolu’da Türk tasavvufunun izini sürmeye başlar. İlk durağı Konya’dır. Yürüyen Duvar’ın beşinci bölümünde Mevlâna’yı anlamaya çalışır. Onun Şemsi Tebrizi ile olan ilişkisini insanlardan kaçmak için kendi özünden yarattığı hayali biri olarak tanımlar (Emin, 2014) Bu bölümde Nevşehir ve Kapadokya bölgesi de konu olmasına rağmen Bektaşilik açısından derin bir anlatım görülmez. Konya seyahati başlamadan Kalkandelen’de bir Bektaşi Tekkesi olan Harabati Baba’yı ziyaret eden Yörük Osman burada Beyaz Yakalı olarak isimlendirdiği bir kadınla tanışır. Beyaz Yakalı Hristiyan’dır bu yönüyle romanda Batı’yı ve günahı temsil eden bir metafor olarak kullanılır. Yörük Osman için “ağaçlardaki yapraklar kadar” çok olan günahlarını daha da artıracak tinsel bir imtihana dönüşür. Günah işlemek için dedesi Sufi Mehmet Ağa’yı yardıma çağırır. İçinde bulunduğu tekkeden manevi bir destek hisseder. “... dedesi sufi mehmet ağa karşısındaydı bu kez hacı beктаş veli abdal musa ile kaygusuz abdalın söz edince kalkandelenin Bektaşi tekkesi cemaati yörük osmanın her sözünü yuta gibi oldu yörük osman tekke babasının bizim dergâh sizin için daima açıktır sözlerini duydu” (Emin, 2014, 70).

Bu manevi desteğe rağmen Yörük Osman imtihanda başarısız olur. Hz. Yusuf kıssasındaki benzer bir şekilde arkasını dönüp gitmek ister ama Beyaz Yakalı’nın onu elde etmekteki kararlılığının karşısında teslim olur. Romanda bu durum, Doğu’nun sahip olduğu yüksek değerlere rağmen Batı’nın dünyevi cazibesinin bir şeytan gibi onu takip ettiği düşüncesini yansıtmaktadır. Bu tensel tecrübeyi tekrar eden Yörük Osman aynı zamanda övmektedir (Emin, 2014).

Türbedarın Cevabı isimli altıncı bölümde Yörüklük ve Bektaşilik yoğun şekilde işlenirken aynı zamanda birbiriyle özdeşleştirilir. Kaygusuz Abdal’ın izini süren Yörük Osman Toroslara gelir. Buradaki seyahatinde ona iki Yörük eşlik etmektedir. Bunlardan biri “ailesi hâlâ her yıl Torosların Söbüce yaylasında çadır kuran Osmanlı Aşiretinden Osman Köken”dir. Diğeri ise Bektaşiliğin önderlerinden Abdal Musa hakkında kitap yazmış Yörük Musa Seyirci’dir. Bundan dolayı da Yörük Osman, Abdal Musa’nın manevi olarak yolculuklarına refakat ettiğini düşünür. Honnam Yörüklerinden Elmalı bir avukat da sonradan aralarına katılır.

Bölgedeki turistik yerlerle ilgilenmeyen Yörük Osman sadece atalarına ait değerleri takip etmek istemektedir. Yol arkadaşlarıyla Tekke köyünde izledikleri kadınlı erkekli Bektaşi semah ayini onu çok etkiler. Günlük kıyafetleriyle Allah’a yakarıştta bulunan Yörükler son derece doğal ve samimi bir şekilde ibadetlerini yerine getirmektedirler. Yörük Osman onların bu durumunu tabiatla iç içe yaşamının getirdiği özgürlük duygusuna yorar. Yörük Yunus Emre’nin kırk gün çile çıkarmadan Konya Mevlevihanesi’nden ayrılmasını da buna bağlar. Alanya Beyi’nin oğluyken her

şeyi terk ederek Abdal Musa'yı pir olarak kabul eden Kaygusuz Abdal özgürleşmenin etkisi altındadır. Böylece "yürüyen duvar" metaforuyla takdim edilen alemin sırrına ermek mümkün olmuştur. "alanya beyinin oğlu artık beylik meylikten vazgeçip kaygusuz sıfatıyla el âlemin kanını emecek yerde erik ağacından dahi elma toplayabiliyordu üstelik piri abdal musadan yalnız bir tek duvarın değil tüm bir dağın nasıl yürütüldüğünü öğrenecekti" (Emin, 2014, 89).

Bölüm doğrusal bir ilerleme içinde yazılmamıştır. Bunu bilinç akışı tekniğinin farklı bir uygulaması olarak nitelemek mümkündür. Ana çağrışım kaynağı Yörüklüktür. Anlatıcının zihninde Yörüklükle ve dolayısıyla Bektaşilikle ilgili her şey bir anda aktarılır. Bunda, yazarın kendisini anlatı içinde tarihsel ya da biyografik bilgi aktarma zorunda hissetmesi etkilidir. Atatürk'ün babasının bir Yörük olarak vurgulanması³ buradan Elmalılı Hamdi Yazır'ın Yörüklüğüne göndermede bulunularak *Hak Dini Kur'an Dili*'nin yazım sürecinin aktarımı ile karşılaşılar. Tarihsel bilginin kurgudan koparılacak doğrudan verilmesi roman tekniği açısından bir zayıflığın göstergesidir. Yörük Osman bu bölümde bir derviş kimliğine bürünür. Bektaşilik ve Melamilikle şekillenen davranış biçimleri sergiler. Elmalılı Avukat'ın onu taciz eden sözlerini gönül koymadan tam bir olgunlukla karşılar. "*Derviş gönülsüz gerektir, sövene dilsiz gerektir, döğene elsiz gerektir...*" (Yağmur, 2012, 145) diyen Yunus Emre'nin ete kemiğe bürünmüş hâlidir. Mevlâna'dan da referanslar getirerek modellemeler yapan Yörük Osman tüm Türk tasavvufunu Yörüklük üzerinde birleştirir. "...Allahtan gayrı kimseyi kendinden ne küçük gördü ne üstün mevlâna için küçük zengin yoksul farkı yoktu ister insan olsun ister hayvan..." (Emin, 2014, 95). Toroslarda Yörük köylerini gezerken dedelerini ve babasını kendini tanımlamak için kullanmaktadır. Özellikle Bektaşî olan anneden dedesi Sufi Mehmet manevi olarak ona eşlik etmektedir. Onun aslını sorgulayan Elmalılı Avukat'a kendisini şöyle tarif eder: "sufi mehmet dedem bektaşî yörük ahmet dedem melamiydi benden gayri herkes iyidir derdi aynı zamanda hem hoca hem derviş hem kunduracıydı babam" (Emin, 2014, 96). Babasının kunduracı olarak özellikle belirtilmesi Melamilikte bir meslek sahibi olmanın ehemmiyetine vurgu yapmak içindir.

Yürüyen Duvar'da Melamilik ve Bektaşiliğe dair değerlerin romandaki unsurları şekillendirmesi ve anlatıyı oluşturması Yörük Osman'ın babası Derviş Mümin'den yaptığı aktarımlarla da sağlanır. *Derviş Mümin'in Mezarı* isimli metafizik bir içeriğe sahip olan bölümde Derviş Mümin'in hayatına yön veren öğretisi, özellikle Yörük Osman'ın iç dünyasını oluşturması açısından önemlidir. Kaygusuz Abdal'ın *Budalaname*'si Derviş Mümin'in esinlenme kaynağını oluşturmaktadır. "kaygusuz abdal dedikleri biri varmış beni kırık gönüllerde arayın demiş ben bu budalaya inandım kaldım sen de inan onu ara bul behemmal bul asla öbür dünyada değildir bul ve onun şu budalaname eserindeki sözlerine kulak ver" (Emin, 2014, 128). Derviş Mümin'in Bektaşilik ve Melamilikten ilham alınarak özdeyiş hâline gelen sözleri Yörük Osman için bir zikirdir. Haramdan uzak durma, büyüğe ve küçüğe saygılı davranma, mütevazı olma ve kendini kimseden üstün görmeme, şöhrete itibar etmeme ve geri planda kalma, cahillere ve cahilliğe mesafeli olma, sürekli ölümden ibret alma hâli

3. "Sultan Murat döneminde, Karaman ve çevresinden Kuzey Makedonya'ya yerleşen Yörük Türkmenleri arasında Mustafa Kemal Atatürk'ün ataları da bulunuyor. Kuzey Makedonya'nın Manastır şehrinin Kocacık beldesinde 1830 yılına kadar yaşayan Atatürk'ün baba soyu, daha sonra buradan Selanik'e göç etti." (Saygı, 2013, 310-311).

bunlar arasında sayılabilir. Babasının hayatı boyunca hiç yalan söylemediğini öğrenen Yörük Osman bir yalanından ötürü büyük vicdan azabı çeker. “Sözünde sadık olmak, yalan söylememek, inkâr etmemektir. Çünkü, her şey ki doğru söyler aynı Hak’tır, azdadı yoktur, hilafı yoktur.” (Sunar, 1975, 153) kaidesi Bektaşilikte de önemlidir. Yörük Osman, çocukluğunda Melamilerin neden Mevleviler gibi dönmediği merak ettiğinde babası ona bir beyitle karşılık vermiştir: “*mevleviler dünya ile döne kala/melâmi der beni anam toprak ala*”. Bu Melamilik özüne dair bir fikir vermektedir. Melamilikte ibadetlerin gizli olması makbuldür. Ayrıca kendilerini halktan ayıracak özel bir kıyafet giyinmemeyi prensip edinmişlerdir. “Ölmeden önce ölmek” böylece kendinde hiçbir varlık görmemek düşüncesi ve hâli beyitte tekrar edilmektedir.

Şehzade Musa Okçabol’da Ağladı isimli bölümde İlhami Emin, Yörük Osman vasıtasıyla tam anlamıyla bir tarih anlatıcısına dönüşür. Timur’a yenilen Yıldırım Beyazıt’ın oğulları arasındaki taht kavgası (Fetret Devri 1402-1413) eserde açıkça belirtilerek *Solakzade Tarihi* üzerinden aktarılır. Fetret Devri’nin bir bölüm ayrılarak uzunca anlatılması sebebi; Şehzade Musa Çelebi’nin taht kavgaları esnasında Balkanlar’ı üs olarak kullanması ve Yörüklerin Musa Çelebi tarafından yer almalarıdır. Uzun tarih anlatımına rağmen dönemin Melamilik açısından değerlendirilmesi Yörük Osman’ın bakış açısının bu doğrultuda olduğunun göstergesidir. Bütün kusurları ve günahları kendinde bilmek Melamilikte bir düsturdur. Sonunda ölüm yokmuş gibi dünyaya meyletmek de Melami bir tavırla bağdaşmaz. Fetret devrini Melamilik açısından sorgulayan Yörük Osman hiçbir anlam verememektedir.

“...yörük osman fetret devri savaşlarını ankara meydan savaşından da çok kınadı bu savaşlara katılıp kardeş kanı dökmeye bizzat suçlu olduğu gibi bir hisle başını duvara vura vura az kalsın yaracaktı çünkü yörük osmanın babasından aldığı Melami fikrine göre beyazıt veya timurun herhangi biri savaştan önce kendini suçlu bulsaydı ankara meydan savaşı da gerçekleşmeyip türk tarihi kim bilir ne gibi yükseltilere ulaşmış olurdu musa isa mehmed süleyman kardeşlerin biri olsun tahtan vazgeçmiş olsaydı belki kardeş kardeşi kılıçtan geçirmeyi şanlı tarihimize yaşamaz olur ve ondan ilelebet utanmazdık” (Emin, 2014, 159).

Manastır’da Değirmen Tekke isimli on birinci bölümde Bektaşilikle ilgili olarak Kaygusuz Abdal’ın menkıbevi ve tarihi hayatıyla karşılaşılır. Burada Yörük Osman’ın asıl üzerinde durduğu nokta Kaygusuz Abdal’ın mezarının nerede olduğudur. Osman, bir Yörük olarak benimsediği Kaygusuz’un Manastır’da öldüğü ve kabrinin de burada olduğu inancındadır. Prof. Dr. Abdurrahman Güzel’e göre Kaygusuz Abdal 1424-1430 yılları arasında Rumeli’ye geçmiş Edirne, Yanbolu, Filibe ve Manastır’da bulunmuştur (Güzel, 2004). Şiirlerinde bu bölgeye dair bilgiler vermesi onun bir dönem Rumeli’de seyahat ettiğinin en büyük delili olarak sunulur. Ancak sonrasında Anadolu’ya ya da (ihtimalen) Mısır’a dönerek 1444 yılında vefat ettiği üzerinde mutabakat vardır. Yörük Osman ise bunları ihtimal dahilinde görmeyerek bir romantizm içinde onun mezarının Manastır’da olduğunu kabul etmektedir. “...kaygusuzun balkanlardaki yolu manastırda son buluyor çünkü manastırdan geri dönüşü hiçbir yerde kaydedilmemiştir” (Emin, 2014, 179) diyerek konuyu delillendirir.

On ikinci ve son bölümde Yörük Osman gördüğü bir rüyayı anlatmaktadır. Rüyasında Tito ile konuşan Yörük Osman, “Makedonyalı büyük İskender, Makedon-

yalı büyük Atatürk ve Makedonya ismini kendi öz külünden yeniden diriltir” (Emin, 2014, 195) Tito'nun unutulmamasını salık vererek romanını bitirir.

Sonuç

Yürüyen Duvar Kuzey Makedonya Türk edebiyatında roman türünün ilk örneğini oluşturması açısından önemlidir. Tanzimat Dönemi romanları üzerine yapılan incelemelerin yoğunluğu düşünüldüğünde *Yürüyen Duvar* ile ilgili incelemeler bölgede bu edebî türün gelişmesine katkı sağlayacaktır. *Yürüyen Duvar*'ın kendisinden önce yaklaşık iki yüz yıllık Türk roman tecrübesinden yararlanması onun üzerinde farklı araştırmalar yapılmasına da imkân verecektir. Kuzey Makedonya'daki Türk edebiyatının şiir ve öykü üzerine kurulu olması roman türünün gelişimini olumsuz etkilemiştir. Öyküden romana geçiş avantaj oluşturabilecekken öykülerin genelde çocuklar için yazılmış olmasının (ki bunda bir varoluş endişesi hâkimdir) ayrıca bir engel teşkil ettiği söylenebilir. Böylece *Yürüyen Duvar*'da roman tekniği açısından birtakım zayıflıklardan söz edilebilir. Bu eksikliklerin kaynağında anlatılanın ne olduğu ve nasıl bir anlatımın kullanıldığı vardır. Romanın başlangıcında başarılı bir anlatımdan bahsedilebilirken ilerleyen bölümlerde İlhami Emin'in bölgede kaybolan bazı değerlere (Bektaşilik, Melamilik, Yörüklük, Vatan sevgisi ve bu bölgeyle ilişkisi olan önemli insanlar) dikkat çekmek istemesi anlatımda karışıklığa sebep olmuştur. Bu değerleri kaydetme isteği bir roman dilinin oluşturulmasına mâni olmaktadır. Çoğu yerde üslubun tarih anlatıcılığına dönüştüğü ve bazı kaynaklardan pasajların doğrudan aktarıldığı görülür. Teknik açıdan sözü edilebilecek bazı aksaklıklara rağmen *Yürüyen Duvar* geleneksel yaşantının (Bektaşilik, Melamilik ve Yörüklük) şekil verdiği insanın çok kültürlü mekân ve zamanda varoluşunu sorgular. İlhami Emin, içinde yetiştiği sosyalist yapının edebî anlayışı doğrultusunda eserlerinde toplumsal bir faydayı incelemektedir. Bektaşilik ve Melamilik böyle bir faydanın elde edilmesi için geniş imkânları sunmaktadır.

Kaynaklar

- Atay, Oğuz. Tutunamayanlar. İstanbul: İletişim Yayınları, 24-28. Basım, 2002.
- Azamat, Nihat. “Melâmet”. İslam Ansiklopedisi. 29/24-25. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Bayramoğlu, Fuat - Azamat Nihat. “Bayramiyye”. İslam Ansiklopedisi. 5/269-273. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Bolat, Ali. Melâmetilik. İstanbul: İnsan Yayınları. 1. Basım, 2004.
- Bursalı Mehmed Tahir Bey. Muhammed Nürul-Arabi. haz. Mustafa Tatcı, Burak Anılır. İstanbul: Enes Basın Yayın ve Matbaacılık, 1. Basım, 2014.
- Çelepi, M. Surur. “Türk Tasavvufunda Hayvan Ruhu ve Koruyucu Pirlar Sembolizmi”. IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı. 261-285. Ankara: HBVÜ Yayınları, 2018.
- Dierl, A. Josef. Anadolu Aleviliği. çev. Fahrettin Yiğit. İstanbul: Ant Yayınları, 1991.
- Duran, Hamiye. Velâyetnâme Hacı Bektâş-ı Veli. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı

- Yayınları, 1. Baskı, 2007.
- Emin, İlhami. Yürüten Duvar. Üsküp: TRİ Yayın Merkezi, 1. Basım, 2008.
- Emin, İlhami. Yürüten Duvar. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1. Basım, 2014.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. Melâmîlik ve Melâmîler. İstanbul: Devlet Matbası, 1. Basım, 1931.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. Alevi-Bektaşî Nefesleri, Remzi Kitapevi. İstanbul, 1. Basım, 1963.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. 100 Soruda Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatlar. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1. Basım, 1969.
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 28 Şubat 2022. <https://sozluk.gov.tr>
- Gürel, N. Rânâ – Gürel, Zeki. Gülkaya İlhami Emin Hayatı Sanatı Eserleri. Üsküp: Yeni Balkan Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Güzel, Abdurrahman. Kaygusuz Abdal, Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Basım, 2004.
- Hacı Bektaş Veli. Makâlât. haz. Mahmud Esad Coşan. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2. Basım, 1990.
- Joyce, James. Ulysses. Çev. Nevzat Erkmen. YKB Yayınları, 2. Basım, 1997.
- Karayel, Salih Emre - Albayrak, Ali. “Alevî-Bektâşî İnanç Sisteminde Hayvanlarla İlgili Mitolojik Unsurlar”. Turkish Academic Research Review 5/3 (2020), 438-455. <https://doi.org/10.30622/tarr.777986>
- Koteva, Ivana. & Çelik, Mahmut. “The Doyen Of Turkish Literature In Republic Of Macedonia-İlhami Emin”. Knowledge International Journal 28/7 (2018), 2295-2299.
- Kur’ân Yolu, 01.12.2021. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Kıyâmet-suresi/5552/1-2-ayet-tefsiri>
- Kur’ân Yolu, 01.12.2021. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Mâide-suresi/723/54-ayet-tefsiri>
- Melikoff, İrene. Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe. çev. Turan Alptekin. İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü, 1998.
- Muhyiddin İbn Arabî. Fütühat-ı Mekkiyye 11. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2014.
- Öngören, Reşat. “Tasavvuf”. İslam Ansiklopedisi 40/119-226. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- Özdenören, Rasim. Çarpılmışlar. İstanbul: İz Yayıncılık, 6. Basım, 2014.
- Saramago, Jose. Körlük. İstanbul: Can Yayınları, 27. Basım, 2014.
- Saygı, Hakkı. Türklerin Balkanlara Geçiş ve Alevi-Bektaşî Zümreler. İstanbul: Cem Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2013.

- Sunar, Cavit. Melamilik ve Bektaşilik, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1975.
- Taşğın, Ahmet. “Hacı Bektaş’ın Rum’a Gelişi ve Karaca Ahmed ile Karşılaşması”. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri. ed. Pınar Ecevitoglu, Ali Murat İrat, Ayhan Yalçınkaya. 56-67. Ankara: Dipnot Yayınları, 2009.
- Taşğın, Ahmet. “Balkanlarda Konyalı ve Karamanlılar: Belgelenemeyen Bir Aidiyetin Hikâyesi”. Konya Araştırmaları Göç ve İskân. ed. Alaattin Aköz, Doğan Yörük. 145-160. Konya: Palet Yayınları, 2017.
- Taşğın, Ahmet. “Cansız Duvarı Yürüten Şeyhin Hakikati: Elvan Çelebi’nin Aktardığı Ahmed-i Kebir ile Dede Garkın Karşılaşması”. Tarikat, Toplum ve Siyaset. ed. Zekeriya Işık. 147-172. Konya: Çizgi Kitabevi, 2020.
- Taşğın, Ahmet. “Yürümekle Seferde Kalmak, Sofrayla Yörük Olmak: Türkistan Horasan Azerbaycan Anadolu ve Balkan İrfanı ve Yörükler”. Yörük Araştırmaları-2. ed. Fatih Uslu, Canan Kökus. 85-98. Konya: Palet Yayınları, 2020.
- Ulusoy, A. Celalettin. Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaşî Yolu. Hacıbektaş Yayınları, 2. Basım, 1986.
- Yağmur, Selim. Yunus Emre Divanı. İstanbul: Dergâh Yayınları, 6. Basım, 2012.
- Zeybek, Namık Kemal. “Türkiye Aleviliğinin Kökenleri”. Tarihten Bugüne Alevilik Sempozyum Bildirileri. ed. Ahmet Taşğın, Ali Yaman, Aykan Erdemir. 169-174. Ankara: Cem Vakfı Ankara Şubesi Yayınları, 2009.

